

TNC AKTUELLT

Årgång 15(1973):3

Tekniska Nomenklaturcentralen · Box 43 041 · 100 72 Stockholm 43 · Tfn 08-84 04 90

RIKTIG SVENSKA OCH INTERNATIONELL RIKTIGHET

Professor Erik Wellanders klassiska arbete Riktig svenska har nyligen utkommit i sin femte utgåva. Verkets grundläggande tankar och rekommendationer är oförändrat stimulerande i sin föredömliga klarhet. Den förändring som samhället och språket undergått under de år som förflutit sedan Riktig svenska först gavs ut (1939) har emellertid inte blivit obeaktad. »På enskildheter har mycket jämkats» skriver författaren.

Från TNCs synpunkt är det av särskilt intresse att notera samstämmigheten om den tekniska och vetenskapliga terminologins särställning: . . . »Av ofrånkomliga praktiska skäl måste vi här godta en allt stridare inströmning av den globala vetenskapens och teknikens terminologiska uttrycksmedel. Praktiskt innebär denna inströmning av nya ord att svenskan på den moderna vetenskapens och teknikens område ingår i den västeuropeiska språkgemenskapen, som aktiv medlem.» . . . Varje land har självfallet, i högre eller lägre grad, kännning av samma problem. Det internationella utbudet av tankar och produkter, de multinationella företagens verksamhet och det som på sina håll kallas de transnationella aktiviteternas mångfald låter begrepp och termer överskrida språkgränser, ibland med lätthet, ibland med påtaglig svårighet.

Det har länge varit uppenbart, att en samordning av de terminologiska strävandena skulle innebära stora fördelar för de enskilda länderna och för det internationella samarbetet. Unesco samlade under de första årtiondena efter andra världskriget information om utgivna ordlistor i olika länder och publicerade sammanställningar härom. När efterhand det internationella vetenskapliga informationsprogrammet, UNISIST, växte fram, ledde det också till ett särskilt projekt för terminologifrågorna. Ett avtal slöts mellan Unesco och ÖNA, Österreichisches Normungsinstitut, om upprättande av ett särskilt informationscentrum för terminologi, kallat

INNEHÅLL

Riktig svenska och internationell riktighet	1
Representantförsamlingens vårsammanträde	2
TNC 51, Vattenordlista 3	3
Projektarbete	4
Uppsalakonferensen Insamling, lagring och spridning av termer	4

Infoterm. Sedan ett drygt år är detta förlägt till Wien och finansieras till ca 1/5 av Unesco och i övrigt av den österrikiska staten (Ministerium für Bauwesen und Technik). Infotermens uppgift är att samordna »die terminologischen Arbeiten in der ganzen Welt». Uppgiften skall lösas genom **information, dokumentation och planering**. Den första åtgärden blir att sammanställa en s.k. Terminologieführer, som blir en fortsättning på Unescos Bibliography of multilingual dictionaries.

Ett otillräckligt finansiellt stöd har hittills hindrat andra välbehövliga åtgärder inom terminologisk information och dokumentation, och den planerande verksamheten har fått skjutas till en oviss framtid. I detta långsiktiga program ligger upprättande av en internationell nämnd av experter, som skulle tjänstgöra som en rådgivningscentral för det internationella terminologiarbetet.

Att studera formerna för »terminologiska ordbanker» ingår också i Infotermens åligganden. Hittills har detta lett till vissa kontakter med datatekniska specialister. Ett program av den typ som TNC arbetat fram och som presenterades under namnet TERMDOK vid det av TNC

och Almqvist & Wiksells Informationsindustri AB nyligen hållna terminologisymposiet skulle av allt att döma vara av stort intresse för det internationella arbetet. En förutsättning är, som A & Ws verkställande direktör framhöll, att vi inom landet tar vara på de tekniska möjligheter som nu har skapats och vidareutvecklar termbanksidén till gagn för TNCs verksamhet och för den terminologi som skall bära prägel både av riktigt svenska och av internationell riktighet.

REPRESENTANTFÖRSAMLINGENS VÅRSAMMANTRÄDE

Här skall i korthet sägas något om representantförsamlingens vårsammanträde som hölls den 15 maj i Uppsala. Inbjudan hade hörtsammats av cirka femtio intresserade som samlades på Norrlands Nation.

Efter sedvanliga öppningsanföranden, redogjorde VD närmare för den punkt i verksamhetsberättelsen som behandlar den finansiella situationen och avtalet med Sinfdok. Avtalet hade ännu inte slutgiltigt behandlats, men underhandsbesked om det innevarande budgetåret har givits. Enligt dessa kan man räkna med en höjning av det statliga basanslaget från 50 000 kr till 75 000 kr. Vidare är det aktuellt med en höjning av anslags-taket från 150 000 kr till 225 000 kr. TNC har för utgivningsverksamheten hittills för varje nyutgivning kunnat erhålla s.k. förlagslån med återbetalningsskyldighet. Hädanefter skulle detta system ersättas med en särskild publiceringsfond.

Efter detta inlägg godkändes verksamhetsberättelsen och församlingen beviljade i enlighet med revisorernas förslag styrelsen ansvarsfrihet för verksamhetsåret 1972.

Som ny medlem invaldes från och med år 1973 AB Mecman, Stockholm.

Vid representantförsamlingens höstsammanträde 1972, (TNC-Aktuellt 1972:8), fördes en livlig diskussion om ett av styrelsen väckt förslag, som innebar att skära ned antalet församlingssammanträden från två till ett per år. Representantförsamlingen beslöt då att följa styrelsens förslag. Nu antogs ändringsförslagen enhälligt för andra gången. De sålunda beslutade stadgeändringarna kommer i vederbörlig ordning att underställas Kungl Maj:t för fastställelse.

Flera intresserade har till TNC framfört åsikten att det värdefulla personliga utbytet som ägt rum vid dessa möten nu riskerar att begränsas. Denna fråga har varit uppe till diskussion inom TNC, varvid många synpunkter kommit fram.

Medlemmarnas kontaktsituation kommer att förbättras och avsikten är också att söka vidga kretsen av rådgivare och s.k. termreferenter, efter mönster från den inledda aktiviteten inom plan- och byggområdet. TNC räknar också med att i ökad utsträckning kunna ta vara på initiativ från medlemmar och andra intresserade för att i samråd med TNC anordna konferenser, seminarier och andra sammankomster där viktiga terminologiska frågor tas upp till behandling.

Under punkten Övriga ärenden redogjorde VD för pågående och planerade projekt. Den gamla TNC 32, Oorganisk kemisk nomenklatur, är nu slutsåld. I samarbete med Svenska Kemistsamfundets nomenklaturkommitté förbereds emellertid nu en ny utgåva baserad på det internationella arbetet inom IUPAC. När det gäller den organiska nomenklaturen, kommer en särskild arbetsgrupp att arbeta fram förslag till svensk specialutgåva av de omfattande internationella rekommendationerna. För en sådan utgåva kan de nu aktuella maskinella metoderna komma till användning, vilket däremot knappast blir möjligt för den oorganiska nomenklaturdelen.

VD berörde även försäljningen till utlandet som enligt statistiken ständigt ökar, och nu inte är helt obetydlig. Med de moderna framställningsmetoderna föreligger i princip inga svårigheter att publicera utgåvor tillrättalagda för främmande språk, varigenom försäljningen skulle kunna ytterligare ökas. I anslutning härtill måste man emellertid ställa frågan: är en sådan »utåtvänd» inriktning förenlig med TNCs verksamhet? Stadgarna anger ju att TNC skall verka för att åstadkomma en »för svenska förhållanden lämpad nomenklatur». Frågan är synnerligen i intressant inte minst med tanke på medlemmarnas egna internationella förbindelser. Den kommer säkert att tas upp till diskussion längre fram.

Efter denna officiella del av programmet följde den i samråd med Almqvist & Wiksell Informationsindustri AB anordnade konferensen Insamling, lagring och spridning av termer. Ett referat härifrån ingår under särskild rubrik i detta nummer av TNC-Aktuellt.

NYA ORDLISTOR

TNC 51, Vattenordlista 3, VA-tekniska termer

I förra numret av TNC-Aktuellt aviserades en ny publikation i TNC-serien, nämligen den tredje och sista i raden av vattenordlistor, den som behandlar va-tekniska termer.

Publikationen har nu utkommit och det är kanske på sin plats att belysa något om innehåll och framtagning.

Ordlistan innehåller cirka 740 termer som fördelar sig på cirka 150 sidor. Termerna är alfabetiskt ordnade och är åtkomliga på de främmande språken via hänvisningsregister. För att exemplifiera innehållet följer här två grupper med intressanta termer.

vattenförsörjning

E	water supply	D	Wasserversorgung f
F	alimentation f en eau	Fi	vedenhankinta

tillhandahållande av vatten för olika behov, dock icke vatten för vattenkraftsändamål; jfr **vattenförbrukning**

vattenhushållning

E	water resources management, water economy	D	Wasserwirtschaft f
F	économie f de l'eau, aménagement m de l'eau	Fi	vesitalous

verksamhet som avser att tillvarataga och rationellt nyttja vattentillgången inom ett område, t.ex. för **vattenförsörjning**, **bevattning**, framställning av vattenkraft, rekreation, fiske, användning som **recipient**; jfr **vattenskydd**

vattenskydd, vattenvård

E	water protection	D	Gewässerschutz m
F	protection f des eaux	Fi	vesiensuojelu

verksamhet som avser att förebygga förorening av vatten och minska olägenheter av utsläpp av avfall o.d.; jfr **vattenhushållning**

VA [vea], va

E	water supply and sewer system	D	Wasserversorgung f und Kanalisation f
F	alimentation f en eau et réseau m d'assainissement	Fi	vesihuolto, vedenhankinta ja viemä-röinti

sammanfattande benämning för vattenförsörjning och avlopp, särskilt i sammansättningar, t.ex. VA-anläggning

Anm. I fackkretsar fördrar man numera ofta skrivsättet va; på samma sätt t.ex. vvs.

vattenreningsverk

E	water treatment works	D	Wasserverk n
F	usine f d'eau	Fi	vedenpuhdistamo

central för framställning, huvudsakligen genom rening, av vatten för distribution till kommun eller industriföretag

Anm. Termen vattenverk kan, om risk för missförstånd ej föreligger, användas som kortform för vattenreningsverk.

avloppsreningsverk

E	wastewater treatment works, wastewater treatment plant	D	Kläranlage f
F	station f d'épuration d'eaux usées	Fi	viemärivedenpuhdistamo, jätevedenpuhdistamo

central för behandling, huvudsakligen genom rening, av **avloppsvatten**

Anm. Termen reningsverk kan, om risk för missförstånd ej föreligger, användas som kortform för avloppsreningsverk; jfr **avloppsanläggning**.

TNC 51 är framtagen med hjälp av datamaskinella metoder och det ger möjlighet till vidareutveckling av vattenserien. Man kan i en framtid tänka sig att efter inmatning av de tidigare delarna, samla hela materialet i en volym. Redigering kan sedan göras efter lämplighet och behov. Exempelvis kan specialframtagningar åstadkommas med hjälp av klassificeringsgrundande indelningar som gjorts, t.ex. biologiska, geologiska termer eller termer med anknytning till kemin.

PROJEKTARBETE

Rymdterminologi

År 1966 bildades en arbetsgrupp för rymdterminologi med följande sammansättning

Carl-Johan Clemedson, Försvarets Sjukvårdsstyrelse, ordförande

Björn Bergqvist, Flygtekniska Försöksanstalten, utredningsman

Lars Block, KTH

Hans Werner, Information System AB

Einar Selander, TNC

Ett material om ca 500 termer med definitioner har framtagits av gruppen. Som konsulter har medverkat Åke Håborg, Flygtekniska Försöksanstalten, och Per Zetterqvist, Rymdtekniska Gruppen.

En särskild redaktionsgrupp bestående av Bergqvist och Block samt Erik Sundström, TNC, har färdigställt en remissutgåva med engelska motsvarigheter och systematisk gruppering av termerna. Samtidigt med remissbehandlingen, som äger rum under sommaren, kommer komplettering att ske med franska, tyska och ryska termer.

Materialet fördelar sig över allmän rymdfärdsteknik, framdrivningsteknik, rymdfysik, rymdmedicin och teleteknik. Ordlistan väntas föreligga klar under hösten 1973.

TERMFRÅGOR I URVAL

I detta nummer av TNC-Aktuellt görs ett tillfälligt uppehåll i presentationen av nya termfrågor. Över sommaren får TNC på så sätt tillfälle att ansamla ett stort antal terminologiska problem av den typ som lämpar sig för publicering under ovanstående rubrik. Detta är en förutsättning för systematisk presentation. Det bedöms nämligen vara ändamålsenligt att i varje nummer föra fram ett urval termer som alla tillhör samma intresseområde. Härigenom får läsaren en bättre upplevelse av sammanhang, samtidigt som TNC ges tillfälle till samlad bedömning av termer med gemensamt användningsområde. Indelningen blir naturligtvis grov och får inte uppfattas som en av TNC lanserad klassificering av tekniska termer. Början kan väntas i nästa nummer med en presentation av termer av allmänt intresse för hela tekniken.

KONFERENS DEN 15 MAJ 1973 OM INSAMLING, LAGRING OCH SPRIDNING AV TERMER

I anslutning till TNCs representantförsamlings-sammanträde i Uppsala den 15 maj 1973 anordnades ett program kring modernt terminologiarbete, dess förutsättningar och tekniska hjälpmedel. För de praktiska arrangemangen svarade Almqvist & Wiksell Informationsindustri AB. Det sjuttiofem medlemmar och andra inbjudna som deltog i programmet fick bekanta sig med A & Ws resurser för behandling och presentation av text- och bildinformation under en rundvandring. A & W var också värd vid den lunch som utgjorde ett välkommet avbrott i programmet.

Ett utförligt referat, grundat på bandinspelning och anteckningar från överläggningarna, kommer att distribueras till deltagarna och till TNCs samtliga medlemmar. Övriga intresserade kan i mån av tillgång erhålla referatet genom beställning från TNCs kansli, tfn 08 - 84 04 90.

Konferensen inleddes med anföranden av ett antal särskilt inbjudna specialister. Ingenjör Bonde Bondesson, SEK, redogjorde för termarbete inom eltekniken, särskilt med avseende på den internationella elektrotekniska ordlistan som utarbetas inom IEC. Patentrådet Sture Leontein från Patentverket belyste förhållandena på patentområdet med dess särskilda krav på terminologi och nomenklatur, även med hänsyn till varunamn. Civilingenjör Gunnar Ryhre, som företrädde kommittén för plan- och byggterminologi belyste de önskemål och krav som man har anledning att ställa i fråga om terminologi inom de vidsträckta områden av näringslivet som byggsektorn representerar. Avdelningsdirektör Gunnar Solders gav exempel från FOA om specifik användning av datamaskinella metoder för indexering och belyste termarbetets villkor i normkommittéer. Byråchef Sten Troedsson redogjorde för Spris verksamhet med avseende på termrekommendationer både för externt bruk och för användning inom den egna organisationen, och framhöll behovet av samordning mellan olika termproducenter inom TNCs intressentkrets. Han hävdade också vikten av att TNCs verksamhetsområde vidgas.

Det ämne som behandlades har bedömts vara så viktigt, och de åsikter som framfördes så värdefulla, att särskilda värderande kommentarer från TNCs sida framstår som angelägna.

Programmets ordförande, professor Erik Rudberg, sade sig tro att dagen skulle komma att räknas som en milstolpe i TNCs historia. Det är då på sin plats att säga något om den bild TNC gör sig av morgondagens terminologiarbete.

Ämnet hette insamling, lagring och spridning av termer. Det bör alltså påpekas att vad som här tas upp till behandling endast rör TNCs roll som förmedlare av terminologi. Frågor kring produktion av termrekommendationer, principer för och rationalisering av utredningsarbete, berörs inte direkt. Inte heller skall den under överläggningarna väckta och diskuterade frågan om vidgning av TNCs verksamhetsområde kommenteras här. Omedelbar betydelse för spridningen av termrekommendationer har emellertid problemet med upphovsrätt och de initiativ som kan väntas beträffande samarbete mellan TNC och andra organ.

Överblick förutsätter enhetlighet

Inmatning av uppgifter om termrekommendationer i en databank och framställning av en publikation förutsätter att samband upprättas mellan terminologin i olika källor. För användaren måste alla termer framstå som tillhörande ett enda enhetligt system, med de rätta hänvisningarna mellan olika termer. Detta är bara möjligt om materialet anpassats till en konsekvent ordningsprincip.

I själva verket är definitionen till en isolerad term ofta ganska värdelös för användaren. Först när definitionstexten och termposten i övrigt innehåller hänvisningar till andra termposter kan användaren vara säker på att få tillräckligt underlag för lösning av det problem som engagerat honom.

Också här kommer värdet av stöd in från den termbanksförvaltande instansen. Beställning av en definition skall automatiskt utlösa leverans också av de definitioner som behövs för förståelsen av den första.

Den bearbetning som krävs för att dessa krav skall kunna uppfyllas är inte obetydlig men bör kunna hållas skild från en egentlig terminologisk bedömning. En sådan innebär ju också ställningstagande till definitionens sakliga innehåll.

Det förutsätts att TNC tar på sig rollen att skapa enhetlighet i det material från skilda källor som kan komma att tillföras en termbank. Takten i detta arbete får bestämmas av de slutliga termanvändarnas intresse för material av skilda ursprung. Enklast tillgår detta så, att TNC tillhandahåller en total förteckning över alla definierade eller kommenterade svenska facktermer. De termer som användarna visar sig vilja ha definition av bearbetas formellt av TNC till anpassning i ett av hänvisningar sammanhållet nätverk av termer som matas in i en termbank.

Kostnaderna för detta arbete är i stort sett lika stora som TNC nu lägger ned på sin rådgivande verksamhet. I den mån finansiering kan skapas får TNC också förutsättningar att öka sin rådgivande verksamhet. Stort behov torde finnas, inte minst i näringslivet. Det är omvittnat att kännedomen om denna verksamhet inte är särskilt spridd. Åtgärder att öka insatsen torde därför medföra väsentligt ökad efterfrågan.

Terminologisk nyhetstjänst

Med årlig förnyelse av den förteckning som skall ge flertalet intressenter den totala överblicken över svensk terminologi följer behovet att hålla särskilt frekventa termanvändare informerade om utvecklingen månad för månad.

TNC är beredd att svara för en publikation som löpande informerar om all i landet publicerad terminologi. Utförligheten i rapporteringen kan diskuteras. Troligen är det lämpligt att söka sig fram mot det läge som svarar mot flertalets användares behov och sedan arbeta för en anpassning av termbankens inmatningsrutiner för att undvika dubbel utskrift av utredningsresultaten.